

YHTEISPELI – käytännönläheisiä toimintatapoja lasten ja nuoren tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemiseen sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin lisäämiseen

Tässä koosteessa kerrotaan lasten ja nuorten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemiseen ja koulu yhteisön hyvinvoinnin lisäämiseen pyrkivästä Yhteispeli-toimintatavasta sekä Niilo Mäki Instituutin järjestämistä Yhteispeli-koulutuksista. Mukana on myös Yhteispeli-koulutukseen osallistuneiden opettajien ja rehtoreiden käytännön kokemuksia ja mietteitä koulutuksesta.

Mikä on Yhteispeli?

Yhteispeli on alakouluun tarkoitettu ohjelma ja tutkimusperustaisten toimintatapojen joukko. Sen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten ja nuorten tunne- ja vuorovaikutustaitoja, lisätä koulu yhteisön hyvinvointia, ennaltaehkäistä koulutyöhön kuormitusta tuovia ongelmia sekä vaikuttaa käytännönläheisillä toimintatavoilla johtamiseen ja toimintakulttuuriin koko koulussa. Yhteispeli koskettaa koulua monella tasolla aina rehtoreista ja opettajista oppilaisiin sekä heidän vanhempiansa saakka. Yhteispelin tavoitteisiin pyritään käytännönläheisesti koulujen toimintatapoihin ja ilmapiiriin vaikuttamalla sekä koulun ja sen yhteistyötahojen (esimerkiksi koti ja esiopetus) yhteistyön sujuvuutta lisäämällä. Niilo Mäki Instituutti järjestää kouluille vuosittain Yhteispeli-koulutuksia, joihin osallistuu koulun rehtori ja/tai apulaisrehtori, muutama Yhteispelistä erityisesti kiinnostunut opettaja sekä muu koulun opetushenkilöstö.

Käytännössä Yhteispeli on siis erilaisten konkreettisten ja johdonmukaisten, tutkimukseen perustuvien työ- ja toimintatapojen joukko, joista niin luokanopettajat kuin rehtorit saavat valmiuksia oppilaiden sosioemotionaalisten taitojen tukemiseen sekä tavoitteelliseen koulun

kehittämiseen. Yhteispeliä on ollut kehittämässä lähes yhdeksän vuoden ajan opettajia, rehtoreita, oppilaita sekä vanhempia. Kehittämis- ja tutkimushankkeen yhteistyökumppaneina ovat olleet Opetus- ja kulttuuriministeriö, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos sekä Ylöjärven kaupunki. Vuosien 2008–2013 aikana Yhteispeli-menetelmän osia testattiin sekä muokattiin kolmen Ylöjärveläisen alakoulun kanssa. Lisäksi yhteistyötä tehtiin Ylöjärven esiopetuksen sekä lasten vanhempien kanssa. Yhteensä neljä koulua Raisiosta ja Vantaalta osallistui puolestaan vuosina 2011–2012 arviointitutkimukseen, jonka tavoitteena oli selvittää Yhteispelin toimintatapojen turvallisuutta, soveltuvuutta ja toimivuutta. Toimintatapoja kehitettiin tutkimuksen tulosten perusteella entisestään. Kehittämis- ja tutkimustoiminnan rahoittajana on toiminut Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Niilo Mäki Instituutin toimesta järjestetään vuosittain Yhteispeli-koulutuksia, joita rahoittaa Opetushallitus. Yhteispeli -koulutuksissa opettajat saavat koulutusta lasten työskentelyn ohjaamisesta, rehtorit tukea oman koulun kehittämiseen sekä koko työyhteisöä koulutetaan työhyvinvoinnin ja aikuisten välisten työskentelyn tukemiseen. Yhteispeli -koulutukseen pyritään saamaan mukaan laajalta alueelta erikokoisia kouluja ja tähän mennessä mukana on ollut niin hyvin pieniä kuin suuriakin kouluja. Syksyllä 2018 alkoi vuorossaan jo kolmas Niilo Mäki Instituutin Yhteispeli-koulutus ja siinä on mukana kaksikymmentä koulua ympäri Suomea.

Yhteispelin toimintatavat

Yhteispelin toimintatavat pohjautuvat kehityspsykologiseen, kasvatustieteelliseen ja lastenpsykiatriseen tutkimustietoon, joka on yhdistynyt kentältä saatuihin kokemuksiin. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen on tärkeää lapsen otolliselle kehitykselle ja myös opetussuunnitelmasta löytyy velvoite opettaa niitä lapsille. Tunne- ja vuorovaikutustaidoilla, toisin sanoen sosioemotionaalisilla taidoilla, tarkoitetaan lapsen ihmissuhteisiin, vuorovaikutukseen sekä tunne-elämään liittyviä taitoja. Niiden avulla lapsi voi esimerkiksi luoda ja pitää yllä myönteisiä ihmissuhteita sekä käsitellä ja ilmaista tunteitaan rakentavasti. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemisella haetaan Yhteispelissä muun muassa kaverisuhteiden, luokkailmapiirin, oppimisen ja itsetunnon paranemista sekä myös myöhempään elämään ulottuvia hyötyjä tunne- ja vuorovaikutusosaamisen kautta. Yhteispelissä tunne- ja vuorovaikutustaitoja taitoja voidaan harjoittaa käytännönläheisillä ja ennen kaikkea testatuilla sekä turvallisilla toimintatavoilla.

Yhteispelin tarkoitus on vaikuttaa positiivisesti ja kokonaisvaltaisesti koulun toimintakulttuuriin, ilmapiiriin ja koulun toimintaan lapsen muiden kehitysympäristöjen, kuten kodin kanssa. Etenkin lämpimiä ihmissuhteita, kuulluksi tulemistä ja osallisuutta, selkeyttä ja ennakoitavuutta sekä osaamisen ja onnistumisen tukea ja iloa pyritään vahvistamaan kouluissa Yhteispelin avulla.

Yhteispelin toimintatapojen olisi tarkoitus kietoutua luontevasti luokan ja koulun arjen toimintoihin. Lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen koulussa jakautuu Yhteispelissä lasten kouluympäristöön ja taitojen opettamiseen liittyviin toimintatapoihin, aikuisten työympäristön ja koulun kehittämiseen liittyviin toimintatapoihin sekä kodin ja koulun että esi- ja alkuopetuksen ja koulun yhteistyöhön. Toimintatapojen joukosta löytyy erilaisia konkreettisia keinoja opettajalle oppilaiden välisen vuorovaikutuksen tukemiseen, yhteistyön ja itsenäisen työskentelyn tukemiseen sekä kuuntelevan ja osallistavan luokkailmapiirin rakentamiseen. Rehtorit ja työyhteisö puolestaan saavat vinkkejä ja toimintatapoja esimerkiksi koulun kehittämisen ja uusien menetelmien käyttöönottamisen tueksi, avoimen ja kaikkia osallistavan ja arvostavan työyhteisön rakentamiseen sekä ammatillisen osaamisen jakamiseen työyhteisössä. Tarkemmin Yhteispelin toimintatapoja on kuvattu Yhteispeli koulussa – opas hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen vahvistamiseen -käsikirjassa (Kampman, Solantaus, Anttila, Ojala, Santalahti ja Yhteispelityöryhmä 2015).

Yhteispeli-koulutukset

Yhteispeli -koulutuksia järjestää Niilo Mäki Instituutti. Koulutus kestää vuoden ja siihen osallistuu koulutukseen mukaan lähteneestä koulusta rehtori tai apulaisrehtori, muutama Yhteispelistä kiinnostunut opettaja sekä koulun muu opetushenkilöstö. Yhteispeli -koulutuksia tarjotaan avoimesti Suomen kaikille ala- ja yhtenäiskouluille. Rehtori tekee yhdessä koulunsa opetushenkilöstön kanssa päätöksen koulutusprosessiin lähtemisestä ja ilmoittaa koulun Yhteispeliin. Koulutusprosessiin kuuluvat rehtorien koulutukset, opettajien koulutukset sekä työyhteisökoulutukset omalla koululla. Lisäksi Yhteispeli -koulutuksiin osallistuneiden on mahdollisuus osallistua mentor -koulutukseen, jossa osallistuja syventää tietämystään aihepiiristä ja saa hyviä vinkkejä kollegoidensa tukemiseen toimintatapojen käytön aloittamisessa. Koulutusprosessin aikana rehtorit ja opettajat ottavat Yhteispelin toimintatavat käyttöön kouluissaan sekä käsittelevät esiin tulevia ongelmia etsien niihin ratkaisuja.

Koulutukset järjestetään alueellisina koulutuspäivinä, pois lukien koulujen työyhteisökoulutukset, jotka järjestetään koulutusprosessiin mukaan lähteneellä koululla. Rehtorikoulutuksia on vuodessa kolme, joiden lisäksi rehtori osallistuu myös työyhteisökoulutuksiin sekä järjestää koulun yhteissuunnittelutyöajalta Yhteispelin toimintatavoille aikaa. Alueellisten koulutuspäivien sisällöt liittyvät esimerkiksi YS-ajan suunnitteluun, koulun kehittämiseen ja työyhteisön hyvinvoinnin tukemiseen. Rehtorit saavat myös lähikoulutuspäivien aikana niin muutoksen johtamiseen kuin työyhteisön toimintatapojen aloittamiseen liittyvää tukea ja lisäkoulutusta.

Opettajien alueellisia koulutuspäiviä puolestaan on vuodessa kolme ja ne ovat tarkoitettu koulutusprosessissa mukana olevien koulujen opettajille. Alueellisiin koulutuksiin osallistuu kultakin koululta kahdesta neljään opettajaa. Koulutuksissa opettajat perehtyvät Yhteispelin toimintatapoihin ja niiden käyttöönottamiseen omassa työssä. Myös opettajilla koulutukseen sisältyy itsenäisesti tehtäviä välitöitä tunne- ja vuorovaikutustaidoista. Yhteispeli-opettaja kokeilee siis alueellisten koulutuspäivien jälkeen koulutusten sisältöjä oman luokkansa oppilaiden ja heidän vanhempiansa kanssa. Lisäksi hän osallistuu työyhteisökoulutuksen kouluvierailupäivissä koulutushetkiin, joiden aikana toimintatapojen kentälle viemistä käydään läpi yhdessä muiden Yhteispeli-opettajien ja -kouluttajien kanssa. Toimintatapojen käyttöön ottamisessa mahdollisesti ilmenneisiin haasteisiin on silloin saatavilla heiltä tukea.

Koko työyhteisö osallistuu työyhteisökoulutuksiin, joita järjestetään vuoden aikana kolme kertaa kullakin Yhteispeli-koulutusprosessiin mukaan lähteneellä koululla. Kaikki koulun opetushenkilökuntaan kuuluvat aikuiset voivat osallistua työyhteisökoulutuksiin. Niissä koko työyhteisö saa koulutusta aikuisten yhteiseen työskentelyyn ja työssä oppimiseen suunnitelluista Yhteispeli-toimintavoista. Työyhteisö käyttää jokaisen koulutuskerran jälkeen opittuja toimintatapoja työskentelyssään ja niistä esiin nousseita ajatuksia sekä pulmia käydään läpi kouluttajan johdolla seuraavassa työyhteisökoulutuksessa. Koulutuspäivien aikana Yhteispeli-opettajat myös jakavat kokemuksiaan toimintatapojen aloittamisesta ja käyttämisestä kollegoilleen innostaen myös heitä kokeilemaan niitä. Yhteispeli -koulutuksen myötä toimintatavat asettuvat osaksi koulun toimintaa koulu yhteisön hyvinvointia ja yhteistyötä parantaen, ja niiden avulla voidaan jatkaa koulun kehittämistä yhä edelleen koulutusprosessin jälkeenkin.

”Paras koulutus, missä olen ollut koskaan” – Opettajien ja rehtorien käytännön kokemuksia Yhteispelistä

Yhteispeli -koulutuksesta on matkan varrella tullut runsaasti positiivista palautetta. Tätä juttua varten koostimme Yhteispeli -koulutukseen osallistuneiden rehtorien ja opettajien kokemuksia sekä mielteitä koulutusprosessista. Palautteen kerääminen osoitti, että Yhteispeli -koulutukseen osallistuneiden opettajien ja rehtorien käytännön kokemukset koulutuksista ovat olleet pääasiassa myönteisiä. Koulutukseen osallistumisen koettiin myös avaavan Yhteispelin toimintatapoja tehokkaasti. Koulutuksen jälkeen Yhteispelin toimintatapojen on koettu leviävän myös laajemmin koko työyhteisöön, kuin vain ”yhteispeli-opettajien” työkaluksi.

Erityisesti koulutuksen toteutustavat, kouluttajat ja koulutusmateriaalit ovat saaneet osallistujilta kiitosta. Pelkästään koulutusmateriaalien selaaminen ei opettajien mukaan avaa toimintamallin sisältöjä, vaan koulutuksissa hyödynnetyt videot ja konkreettiset esimerkit ovat auttaneet osallistujia hahmottamaan Yhteispeliä kokonaisuutena. Eräs yhteispeli-koulutukseen osallistunut opettaja kuvaa koulutusprosessia näin:

”Koulutukseen osallistuminen avasi toimintamallia hienosti. Pelkästään lukemalla materiaalia ei olisi päässyt yhtä pitkälle”

Parhaimmillaan koulutukset ovat antaneet opettajille eväitä tunne- ja vuorovaikutustapojen opettamiseen, kun niitä ei ole aikaisemmin ollut. Koulutusten toteutusmuoto käytännönläheisineen tehtävineen on koettu erityisen hyödylliseksi. Erityisesti osallistujille on jäänyt mieleen luokkapiiri -työkalu, joka on koettu konkreettisena ja helposti arkeen soveltuvana opettamisen apuvälineenä. Luokkapiiri on noin vartin mittainen tuokio, jossa harjoitellaan muun muassa kuuntelua, kertomista, keskustelua ja vuorottelua. Luokkapiirin tarkoituksena on vahvistaa ja tukea oppilaiden välistä vuorovaikutusta tervehtimisen, keskustelujen ja leikin avulla. Palautteissaan useat opettajat ovat kertoneet ottaneensa Luokkapiirin käyttöön omassa luokassaan ja heidän mukaansa luokat ovat hyötäneet luokkapiiristä:

”Sain paljon ideoita ja vinkkejä tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamiseen. Luokkapiiri on tuonut paljon hyvää omaan luokkaani.”

”Tässä juuri joku viikko sitten toinen opettaja sanoi, että kylläpä he keskustelevat hienosti, mihin totesin, että olisiko siitä luokkapiiristä ollut jotain hyötyä. Kyllä he paljon puhuvat ja puuhastelevat kaikki keskenään, ja toivon, että jotain vaikutusta olisi luokkapiirillä ollut asiaan.”

Opettajilta saadun palautteen perusteella Yhteispeli -koulutus on toiminut myös opettajille ja rehtoreille keskustelualustana, jossa he ovat pystyneet jakamaan ajatuksiaan ja ideoitaan tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamiseen liittyen. Koulutus sisältääkin paljon avointa keskustelua, jolloin osallistujat voivat jakaa kokemuksiaan ja ideoitaan aihealueeseen liittyen. Koulutuksen vuorovaikutuksellinen toteutustapa onkin ollut mieleinen useille opettajille. Useat opettajat ovat palautteessaan maininneet, että kollegoiden välistä keskustelua voisi olla koulutuksissa enemmänkin:

”Kouluttajien ja muiden koulutukseen osallistuneiden opettajien vinkit olivat ihan parasta antia.”

”Toimivaksi kehitetty menetelmä, tehokkaasti ja innostavasti toteutettu koulutuskokonaisuus” - Rehtorien kokemuksia Yhteispeli -koulutuksista

Koska Yhteispeli on toimintamalli, jonka tarkoituksena on ennaltaehkäistä koulutyöhön kuormitusta tuovia ongelmia sekä vaikuttaa käytännönläheisillä tavoilla koulun johtamiseen ja koko toimintakulttuuriin, selvitimme myös koulun johdon ja rehtoreiden kokemuksia Yhteispeli-koulutuksista.

Rehtorien palaute koulutuksista on ollut samankaltaista kuin opettajienkin. Palautteissaan rehtorit ovat kuvailleet koulutusta innostavaksi ja kiinnostavaksi kokonaisuudeksi, josta saa toimivia käytänteitä koulun arjen sujuvoittamiseksi. Koulun johdon näkökulmastakin on ollut tärkeää, että opettajat saavat käytännön vinkkejä omaan opetustyöhön, joka liittyy koko koulun hyvinvoinnin edistämiseen. Ja toisaalta rehtorit saavat vinkkejä työyhteisön arjen ja toiminnan sujuvoittamiseen. Rehtorien mielestä Yhteispelistä saa käytännönhyötyä arjen työhön:

” Saimme koulutuksesta toimivia käytänteitä suoraan ys-ajan rakenteiksi”

”Osa opettajista otti ideoita päivittäiseen työhönsä. Opekokousten asialistaa on muokattu hieman ”Yhteispeli” -formaatin mukaiseksi, lähinnä opepuheenvuorot ja Huoltamo.”

Yleisesti ottaen yhteispeli -koulutukset ovat siis saaneet myönteisen vastaanoton sekä rehtoreilta että opettajilta, eikä koulutusprosessiin liittyen ole tullut ilmi suurempia puutteita. Mietteitä on noussut esiin lähinnä siitä, miten Yhteispelin sisällöt saadaan pysymään koulujen arjessa mukana, kun koulutuksesta on kulunut aikaa. Eräs opettaja palautteessaan mainitseekin, että kouluttajien seurantakäynnistä ja jatkokoulutuksesta olisi apua osaamisen syventämiseksi ja säilyttämiseksi. Tämä voidaan tulkita niin, että Yhteispeli-jatkokoulutukselle- ja lisämateriaaleille on vielä kysyntää.

Kaisa Silvennoinen, kasvatus- ja aikuiskasvatustieteen maisteriopiskelija, harjoittelija

KIRJOITTAMISEN APUNA KÄYTETTYJÄ LÄHTEITÄ

Appelqvist-Schmidlechner, K., Liski, A., Kampman, M., Solantaus, S., Santalahti, P., Anttila, N., Björklund, K., Harmes, N., Hursti, M., Mäkinen, J., Mustakallio-Sorvari, M., Ojala, T. & Pankakoski, M. 2015. Yhteispeli.

Arviointitutkimus menetelmien turvallisuudesta, soveltuvuudesta ja koetusta hyödyistä. Työpaperi 9/2015. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126292/URN_ISBN_978-952-302-371-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kampman, M., Solantaus, T., Anttila, N., Ojala, T., Santalahti, P. ja Yhteispelityöryhmä. 2015. Yhteispeli koulussa. Opas hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen ahvistamiseen. Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere 2015.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129900/URN_ISBN_978-952-302-586-8.pdf?sequence=1

Niilo Mäki Instituutin Yhteispeli-koulutukset -sivut. <https://koju.nmi.fi/yhteispeli-koulutukset/>

Solantaus, T., Lindblom, J., Ojala, T. & Kampman, M. 2015. Yhteispelin toimintatapojen kehittäminen ja teoriatausta. Työpaperi 2015_034. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129629/URN_ISBN_978-952-302-583-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Yhteispeli -opettajakoulutuksen materiaalit

